

'üdi-yi Mervezî ile Dakîkî'nin manzum şâhnâmeleridir.

Şâhnâme'de Pişdâdîler, Keyânîler, Eş-kânîler ve Sâsânîler dönemine ait destansı olaylar ele alınır. Cemşîd, Dahhâk, onunla savaştan demirci Gâve, Ferîdun, yedi güç işi başaran Zaloğlu Rüstem, Turan ülkesinin hükümdarı Efrâsiyâb (Alp Er Tonga), Keykâvus, Keyhusrev, İsfendiyâr, Dârâ, İskender gibi simalar eserde yer alır. Bu arada Türk kültürüyle ilgili bilgiler de aktarılır. Şâhnâme destanlarıyla, başta Türk ve Çin destanları olmak üzere Doğu Asya destanları arasında ne gibi ortak yanlar ve etkileşimler olduğu bugüne kadar araştırılmamıştır. Güçlü doğa ve savaş tasvirlerinin yer aldığı esere zaman zaman Bijen ile Menje öyküsünde olduğu gibi aşk hikâyeleri de serpiştirilmiştir. Şâhnâme'de az miktarda Arapça kelime bulunur. Eserde modern Farsça'da kullanılan bazı kelimelerin eski biçimlerine ve fazla kullanılmayan fiillere sıkça rastlanır. Bazı ifadeler sehlî mümteni niteliği taşır. Mesnevi tarzında, mütekârib bahrinin "feülün feülün feülün feül" vezniyle yazılan Şâhnâme'deki beyit sayısı yazmalara göre 48.000 ile 52.000 arasında değişmektedir. Uzun mesnevilerin kaleme alınmasına elverişli olan bu bahir daha sonra yazılan şâhnâmelerde de kullanılmıştır. Fars edebiyatında en çok taklit edilen eserlerden biri Sa'dî-i Şîrâzî'nin *Gülistân*'ı, diğeri Firdevsî'nin Şâhnâme'sidir. Osmanlı hükümdarları, Şâhnâme örneğini göz önünde bulundurarak kendileri için değişik adlarla şehname yazdırmışlardır. Fâtih Sultan Mehmed'den IV. Murad dönemine kadar geçen sürelerde "Selimnâme", "Süleymannâme", "Şehinşahnâme" gibi isimlerle kaleme alınan manzum eserlerde bu hükümdarların savaşları, kahramanlıkları destansı bir dille anlatılmıştır.

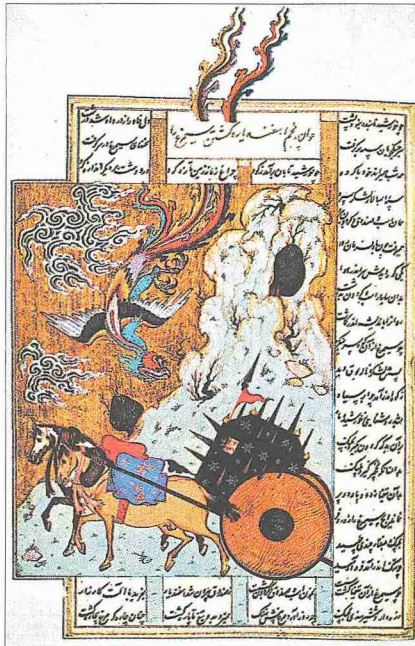
Şâhnâme ilk defa XII. yüzyılda Eyyübîler devri edip ve tarihçisi Bündârî tarafından Arapça'ya çevrilmiştir (I-II, nşr. Abdülvehhâb Azzâm, Kahire 1350). Eseri ilk defa Turner Macan dört cilt halinde yayımlamış (Kalküta 1829), bunu İran'da, Hindistan'da ve Avrupa'da yapılan birçok baskısı izlemiş, M. Jules Mohl eseri Fransızca tercümesiyle birlikte neşretmiştir (I-VII, Paris 1838-1878; Tahran 1353). J. August Vulfers, Macan ve Mohl'ın neşirlerini esas alarak Şâhnâme'nin ilk iki cildini, Samuel Landaner de III. cildini yayımlamış (Leiden 1877-1884), bu neşir daha sonra F. A. Rosenberg, Fritz Wolff ve Saîd-i Nefîsî tarafından tamamlanmıştır (Tahran 1314/1934). Eserin ilk tenkitli neşri Rusya'da Evgeny

Eduardovic Bertels'in başkanlığında gerçekleştirilmiştir (I-IX, Moscow 1960-1971).

1971 yılında Şâhnâme'yi edebî, tarihî, sosyal vb. açılardan incelemek, tenkitli neşirini yapmak üzere İran Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak Bünyâd-ı Şâhnâme-i Firdevsî oluşturulmuştur. Bu kurumun ilk başkanı Müctebâ Mînovî'nin denetiminde yürütülen çalışmaların uzun zaman alacağı görüldüncce eserin parçalar halinde yayımına karar verilmiş ve ilk defa *Dâstân-ı Rüstem ü Sührâb* (Tahran 1352 hş./1973), *Dâstân-ı Fîrûd* (Tahran 1354 hş./1975) ve *Dâstân-ı Siyâvûş* (Tahran 1363 hş./1984) basılmıştır. Celâl Hâlikî Mutlak birçok nüshaya dayanarak Şâhnâme'yi yeniden neşretmiş (VI. cildini Mahmûd Emîr Sâlâr, VII. cildini Ebû'l-Fazl Hatîbî ile birlikte; I-VIII, New York 1987-2008; Tahran 1386 hş.), B. W. Robinson eserin tamamını İngilizce'ye çevirmiştir (I-IX, London 2002).

Şâhnâme'de anlaşılmayan bazı kelimeler için Abdülkâdir el-Bağdâdî *Luğat-ı Şâhnâme* adıyla Farsça-Türkçe bir sözlük hazırlamıştır. Eserde Şâhnâme'nin kelime kadrosunu incelerken açıklanması gereken Farsça kelimelere, ülke ve yer adlarına, ayrıca nâdir kelimelere yer verilmiştir. Bazı kelimelerin gramer özellikleri hakkında bilgi verilmiş, ayrıca şâhid beyitler yazılmıştır.

Firdevsî'nin Şâhnâme'sinden minyatürlü bir sayfa (TSMK, Hazine, nr. 1512, vr. 409\*)



Bu çalışma Carolus Salemenn tarafından yayımlanmıştır (*Lexicon Şâhnâmianum*, Petersburg 1895). Şâhnâme'nin minyatürlü çeşitli yazmalarının neşirleri gerçekleştirilmiş, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan minyatürlü yazmaların altısından yapılan seçmeler İran hükümdarlığının 2500. yılı dolayısıyla hazırlanan albümdе yer almıştır. Şâhnâme ayrıca birçok yönüyle çeşitli araştırmalara konu olmuştur (Şâhnâme üzerine yapılan diğer çalışmalar için bk. Blois, V, 100-138).

#### BİBLİYOGRAFYA :

Rieu, *Catalogue of the Persian Manuscripts*, II, 533-541; H. Massé, *Firdousi et l'épopée nationale*, Paris 1935; Abdülhüseyn Nûşîn, *Vâjenâmek der Bâre-i Vâjehâ-yi Düşvâr-i Şâhnâme*, Tahran, ts. (İntişârât-ı Bünyâd-ı Ferheng-i İrân); Zebîhullah Safâ, *Hamâse-serâyî der İrân*, Tahran 1333 hş., s. 171-283; M. Emîn Riyâhî, *Osmanlı Topraklarında Fars Dili ve Edebiyatı* (trc. Mehmet Kanar), İstanbul 1995, s. 153-158; Fr. de Blois, *Persian Literature: A Bio-bibliographical Survey*, London 2004, V, 100-138; Ahmet Ateş, "Şahnâmenin Yazılı Tarihi ve Firdevsî'nin Sultan Mahmud'a Yazdığı Hicviye Mesesei Hakkında", *TTK Belleten*, XVIII/70 (1954), s. 159-168; Menûcihr Murtazavî, "Muğallidîn-i Şâhnâme der Devre-i Moğul ve Tîmûrî ve Târîh-i Manzûm-î Şemseddîn-i Kâşânî", *Neşriyye-i Dânişgêde-i Edebiyyât-ı Tebrîz*, XIV/2, Tebrîz 1341, s. 141-175; XIV/3 (1341), s. 323-352; A. S. Melikân-Chirvani, "Le livre des rois, miroir du destin", *Slr.*, XVII/1 (1988), s. 7-46; Djâlal Khaleghi Motlaq, "The Long Road to a Critical Text of the Shahname", *Manuscripts of the Middle East*, III, Leiden 1988, s. 54-59; E. Sims, "The Illustrated Manuscripts of Firdausi's Shâhnâme Commissioned by Princes of the House of Tîmûr", *Ars Orientalis*, XII, Washington 1992, s. 43-68; F. I. Abdulaheva, "A Turkish Prose Version of Firdausi's Shâhnâme in the Manuscript Collection of the St. Petersburg State University Library", *Manuscripta Orientalia*, III/2, Helsinki 1997, s. 50-57; Yusuf Öz, "Şeh-nâme Tercümeleri ve Sözlükleri", *Nâme-i Âşînâ*, IV/3, Ankara 2002, s. 5-24; Helmut Ritter, "Firdevsî", *Dictionary of the Middle Ages* (ed. J. R. Strayer), New York 1989, XI, 220-223; Cûya Cihânbağ, "Şâhnâme-i Firdevsî", *DMT*, IX, 511-515; Mehmet Kanar, "Firdevsî", *DİA*, XIII, 125-127; Ahmad Tafazzoli, "Bonyâd-e Şâh-nâme-ye Ferdowsi", *Efr.*, IV, 361; P. P. Soucek, "Demotte Şâh-nâme", a.e., VII, 277-278.



MEHMET KANAR

**Türkçe Tercümeleri.** Şâhnâme ilk defa II. Murad'ın emriyle Türkçe'ye çevrilmiştir. Mensur olan bu tercüme (TSMK, Hazine, nr. 1518) eserin ikinci bölümünü ihtiva etmektedir. Tercümenin muhtemelen XVI. yüzyılda istinsah edilmiş bir diğer nüshasında (İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, nr. 101) dokuz adet minyatür bulunmaktadır. Şâhnâme'nin tamamı Memlûk Sultanı Kansu Gavri'nin isteği üzerine Şerîfi-î Âmidî tarafından manzum olarak Türk-

çe'ye çevrilip Zilhicce 916'da (Mart 1511) hükümdara sunulmuştur. Eserin, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi dönüşünde İstanbul'a getirildiği düşünülen iki ciltlik mütercim hattı nüshası (TSMK, Hazine, nr. 1519) 56.506 beyit ihtiva etmektedir. Tevhid, münâcât, na't, Hulefâ-yi Râşidîn'e dua, tercüme sebebi ve Kansu Gavri'ye övgüye ayrılan ilk 422 beyitle Firdevsî'nin Gazneli Sultan Mahmud'la ve yanındaki sanatkarlarla tanışması, eseri yazmaya başlaması, Sultan Mahmud'a güvenip memleketine dönmesi gibi olayların anlatıldığı son kısımlardaki mensur bölüm Şerîfî tarafından ilâve edilmiştir. 56.205. beyitten itibaren elli beyit yine Kansu Gavri'nin övgüsüne ayrılmıştır. "Mefâilün mefâilün fe'ülün" kalıbıyla yazılan eserin ketebesinde Şerîfî tarafından tercüme ve istinsah edildiği tarihler kayıtlıdır. Eserde altmış bir adet minyatür bulunmaktadır. A. Zajaczkowski tarafından ilim âlemine tanıtılan eserin (*La version en turc du Sah-nâme de l'Egypte Mamelouk / Turecka Wersja Sah-nâme z. Egiptu Mameluckiego*, Warszawa 1965) I. cildini Zuhâl Kültürel, II. cildini Latif Beyreli doktora tezi olarak hazırlamış, daha sonra bu çalışmalar birleştirilerek yayımlanmıştır (*Şerîfî Şehnâme Çevirisi*, I-IV, Ankara 1999). Zajaczkowski, *Şâhnâme*'yi *Livre des rois* adıyla Fransızca'ya çeviren Jules Mohl'dan naklen Tatar Ali Efendi adlı bir kişinin 916'da (1510) Kansu Gavri'ye *Şâhnâme*'nin Türkçe tam bir tercümesini sunduğunu belirtir. Bu yanlış bilgi daha sonra bazı kaynaklarda tekrarlanmıştır (*Şerîfî Şehnâme Çevirisi*, hazırlayanların girişi, s. XX-XXIX). *Şâhnâme* tercümesinin Türkiye'de ve Türkiye dışındaki kütüphanelerde bir kısmı minyatürlü çeşitli nüshaları mevcuttur (a.g.e., s. XXI-XXIV). Bunların içinde hat ve minyatür açısından en önemlisi Derviş Abdî-i Mevlevî tarafından Sadrazam Hâfız Ahmed Paşa için istinsah edilen nüshadır (New York Public Library, Spencer Collection-Turkish Manuscript, nr. 1). XVI. yüzyıl Anadolu Türkçesi'ne ait ses özelliklerinin yanı sıra söz varlığını da geniş ölçüde yansıtan Şerîfî tercümesi ihtiva ettiği atasözleri ve deyimler bakımından ayrı bir önem taşımaktadır.

Eserin üçüncü tercümesi II. Osman'ın emriyle Mehdi mahlaslı Derviş Hasan tarafından yapılmıştır (Uppsala University Library, Celsing, nr. 1). *Şâhnâme*'nin I. cildini içeren bu eserde otuz adet minyatür vardır. Aynı tercümenin diğer bir nüshası Paris Bibliothèque Nationale'de olup (Suppl. Turc, nr. 320) eserin ikinci bölümünü ihtiva etmektedir. Bu nüshada da bir adet min-

yatür bulunmaktadır (Atıl, s. 106-107). M. Fuad Köprülü'nün bahsettiği Uppsala Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki *Şâhnâme Tercümesi* büyük bir ihtimalle Derviş Hasan tarafından yapılan çeviridir.

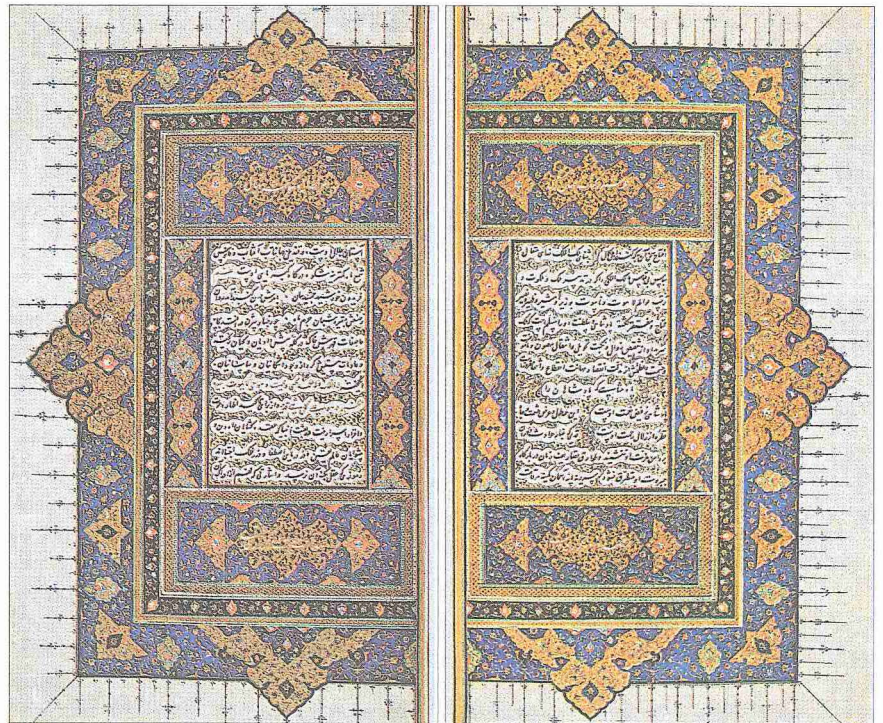
İlk defa Orhan Şaik Gökyay'ın bahsettiği *Şâhnâme*'nin mensur tercümesi (*Destursuz Bağa Girenler*, s. 48) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde kayıtlı olup (TY, nr. 6131-6133) üç cilttir ve mütercimi belli değildir. Eserde 104 adet minyatür mevcuttur. I. cildin sonunda istinsahının Derviş Mustafa tarafından 1187 (1773) yılında tamamlandığı kaydedilmiştir. Serbest bir tercüme niteliğinde olan bu çeviriye halk arasındaki çeşitli rivayetler ilâve edilirken *Süleymannâme* ve *Tevârih-i Kebîr* gibi eserlerden faydalanılmıştır. Hikâye üslûbuyla kaleme alınan bu tercümede geçen deyimler ve atasözleri, savaş tasvirlerindeki yansıma sözler, argo diye nitelendirilebilecek kelimeler dönemin söz varlığını ortaya koyması bakımından önemlidir.

İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet yazmaları arasında bulunan, baş tarafı eksik mensur *Şâhnâme Tercümesi* muhtasar bir çeviridir, mütercimi ve tercüme tarihi bilinmemektedir. Muallim

Cevdet eserin bazı bölümlerinin tercümesini *Şark İlyadası Şâhnâme* adıyla neşretmiştir (İstanbul 1928). Eyüp Sabri Paşa'nın Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki çevirisi de (Hüsrev Paşa, nr. 370) muhtasar bir çeviri olup 1227'de (1812) istinsah edilmiştir. Rıza Nur, *Türk Bilik Revüsü*'nün 4. sayısını *Şâhnâme*'nin bazı bölümlerinin tercümesine ayırmıştır (*Türk Bilik Revüsü / Revue de Turcologie*, "Şah-nâme, Türran-İran Cenkleri...", Şubat 1934, I, sy. 4). *Şâhnâme*'nin günümüz Türkçesi'ne tam bir çevirisi henüz yapılmamıştır. Eserin ilk 20.000 beyti Necati Lugal tarafından *Şâhnâme*'nin Vullers baskısı (Leiden 1877-1884) esas alınarak Türkçe'ye çevrilmiş, bu çeviri Kenan Akyüz'ün önsözüyle birlikte yayımlanmıştır (Firdevsî, *Şeh-nâme*, I-IV, İstanbul 1945-1955, 1956, 1967, 1993).

Osmanlı sahası dışında Özbek sultanlarından Şeybânî Han'ın (1500-1510) *Şâhnâme*'yi tercüme ettirme teşebbüsünde bulunduğu Sâm Mirzâ'nın *Tuhfe-i Sâmî*'sinden naklen kaydedilmektedir (Öz, IV/3 [2002], s. 28). *Şâhnâme* Âzerî Türkçesi'ne XX. yüzyılın başlarında tercüme edilmeye başlanmıştır. 1906'da Mirza Alekber Sâbir, Tus ve Giv bölümlerini, Siyavuş'un doğumu, Rüstem'in onu Zâbülistan'da ter-

XVI. yüzyılın ortalarında istinsah edilmiş bir *Şâhnâme* nüshasının tezhipli mukaddimesi (TSMK, Hazine, nr. 1488)



biye etmesi, Sûdâbe'nin Siyavuş'a âşık olması gibi diğer bazı bölümlerini eserin asıl vezniyle (fe'lün fe'lün fe'lün fe'ül) tercüme etmiş, bunu Reşid Bey Efendiyev, Abbas Ağa Kaibov, Ali Nazmi, Abdulla Şaik, Mikayıl Müşfik'in çevirileri izlemiştir. Eserin manzum tam tercümesi yine aynı vezinle Rûdekî, Abdurrahman-ı Câmî, Aşkî gibi İran şairlerinin şiirlerini Âzerî Türkçesi'ne çeviren Memmed Mübâriz Alizâde (ö. 1994) tarafından gerçekleştirilmiştir. Otuz yılda tamamlandığı söylenen tercümenin 17.000 beyit ihtiva eden ilk cildini mütercimim kızı Lâle Alizâde, Latin harfleriyle yayımlamıştır (Bakü 2005). Çevirinin geri kalan kısmının basılmakta olduğu belirtilmektedir. Alizâde eseri hiçbir ilâve ve değişiklik yapmadan aynen tercüme etmiştir. *Şahnâme*'nin Özbekçe tam tercümesi Şahislam Şah Muhammedov, Cumaniyaz Cabbarov, Hamid Gulam ve Nazarmat tarafından yapılmış ve üç cilt halinde neşredilmiştir (Taşkent 1975-1979). Son iki tercüme Türkiye'de henüz bilinmemektedir ve tesbit edilemediği kadaryla herhangi bir kütüphanede kayıtlarına da rastlanmamıştır.

#### BİBLİYOGRAFYA :

*Şerif Şehnâme Çevirisi* (haz. Zuhâl Kültürel – Latif Beyreli), Ankara 1999, hazırlayanların girişi, s. IX-XXIX; Osman Ergin, *Muallim M. Cevdet'in Hayatı, Eserleri ve Kütüphanesi*, İstanbul 1937, s. 316-323; A. Zajaczkowski, "Şehname'de Atasözleri", *XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler* (1966), Ankara 1968, s.1-8; a.mlf., "La plus ancienne traduction turque (en vers) du Şah-nâme de l'état mamelouk d'Égypte (XV-XVI<sup>e</sup> siècles)", *TDAY Belleten 1966* (1967), s. 51-63 (makalenin tercümesi için bk. "Mısır Memluk Devleti'nin Şahnâmesi'nin Türkçe En Eski Şiir Çevirisi: XV-XVI. Yüzyıl [trc. Necdet Bingöl]", a.e., s. 65-76); Esin Atıl, "Ahmed Nakşi, An Ecclectic Painter of the Early 17<sup>th</sup> Century", *Fifth International Congress of Turkish Art* (ed. G. Fehér), Budapest 1978, s. 103-121; Orhan Şaik Gökyay, *Destusuz Bağa Girenler*, İstanbul 1982, s. 45-49; Yusuf Öz, "Şeh-nâme Tercümeleri ve Sözlükleri", *Name-i Aşına*, IV/3, Ankara 2002, s. 25-38; M. Fuad Köprülü, "Türkler (Türk Edebiyatı)", *İA*, XII/2, s. 549; M. Uğur Derman, "Derviş Abdî-i Mevlevî", *DİA*, IX, 190-191; Muallim Cevdet'in Atatürk Kitaplığı MC. 14/10 numarada kayıtlı, *Şahnâme* tercümeleleriyle ilgili el yazısı notları.



ZUHAL KÜLTÜREL

### ŞAHNE (الشحنة)

**Bir şehir veya bölgenin emniyet ve asayişinden sorumlu askerî vali.**

Sözlükte "yük, azık, düşmanlık, at sürüsü" mânalarına gelen **şahne** (şihne) kelimesi, III. (IX.) yüzyılın sonlarından itibaren bir şehrin veya bölgenin muhafaza ve

kontrolünden sorumlu kişiyi ifade eden terim olarak kullanılmıştır. Şahnenin yaptığı görev daha önce sâhibü's-şurta ve sâhibü'l-ma'ne tarafından yerine getiriliyordu. Abbâsî Halifesi Muktedir-Billâh zamanında bu görevde bulunan Emir Nâzûk'ün emrinde 14.000 süvari ve piyade kuvveti mevcuttu. Sâmâniler'de ise hem sâhibü's-şurta hem şahne tabirleri kullanılmaktaydı. Sultan Mesud'un Rey'e şahne tayin ettiği Hasan-ı Süleyman'a kıymetli bir hil'at verdiğine ve halkı ona itaat etmesi hususunda uyardığına dair bilgilerden (Muhammed b. Hüseyin el-Beyhakî, I, 20; II, 742; III, 976) bu memuriyetin Gazneliler'de de mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Şahnelik görevinin Karahanlılar'da da bulunduğu, İlig Han Nasr'ın Mâverâünnehir'i ele geçirmesinin ardından Buhara'ya bir şahne tayin ettiği bilinmektedir (Nerşahî, s. 147-148).

Büyük Selçuklular'da bir şehir veya eyaletin askerî valisine şahne deniyordu. Şahnelik bu dönemde giderek önemli bir kurum haline gelmiştir. Nizâmülmülk şahne, mukta' ve valilerin reâyânın hukukunu gözetmeleri gerektiğine işaret eder (*Siyâset-nâme*, s. 41). Bazı Arapça ve Farsça kaynaklarda bir şehrin şahnesi için emir, vali ve mukta' terimleri kullanılmıştır (*EP*<sup>2</sup> [İng.], IX, 437). Selçuklular'da bazı emirlerin yönettikleri vilâyetler uhdelerinde kalmak şartıyla şahne tayin edildiği görülmektedir. Meselâ Irak Selçuklu Sultanı Mahmûd b. Muhammed Tapar, Musul ve Vâsıt Emîri İmâdüddin Zengî'yi önce Bağdat, daha sonra Irak şahneliğine bu şekilde getirmişti. Genellikle Türk soylu askerler arasından tayin edilen şahnelerin emrinde askerî birlikler mevcuttu. Tayin ve aziller genellikle hükümdar veya vezir tarafından gerçekleştirilirdi. Bunların bazı şehir ve kasabalarda nâibleri vardı. Şahnenin en önemli görevi sorumluluk alanı içinde yaşayan halkın refah ve güvenliğini sağlamaktır; ayrıca şehrin, buraya bağlı yerlerin ve yolların güvenliğinden sorumluydu. Suçluları ve karışıklık çıkaranları takip eder, ayyâr, zorba ve hırsızları yakalayıp mahkemeye sevkeder, bazı durumlarda suçluları para cezası vermek veya sürgüne göndermek suretiyle kendisi cezalandırırdı. Irak Selçuklu Sultanı Mesud döneminde Bağdat'ta ayyârlar halka baskılarını arttırdınca sultan, Bağdat şahneliğine vekâlet eden İldeniz'in bunları ortadan kaldırmak için istediği yetkiyi kendisine vermişti. Amîd ve şahne Bağdat'ta meydana gelen karışıklıkların bastırılmasında birbirleriyle yardımlaşarlardı. Şahne kadılar, fakihler, din adamları ve as-

kerlerle istişare edip onlara saygı göstermekle yükümlüydü. Şahnenin kendisine ait bir divanı (dîvân-ı şahnegî / dîvân-ı şihnegî) vardı ve kadının verdiği kararları uygulamak onun görevleri arasındaydı. Vergilerin tahsili sırasında emrindeki memurlar vasıtasıyla âmile yardım eder, toplanan vergilerin yerine ulaştırılmasını sağlardı. Şahne âmilin güvenliğinden de sorumluydu. Ayrıca muhtesib ve mütevellî de ondan yardım isteyebilirdi.

Türkmenler için tayin edilen şahneler kabileler arasında düzeni sağlar, çıkması muhtemel anlaşmazlıkları önler, Türkmen reislerinin başkalarının mülklerini zaptetmelerine veya karışıklık çıkararak düzeni bozmalarına engel olurlardı. Türkmen reisleri nezdinde sultanı temsil etmek şahnenin önemli görevlerindendi. Sultan Sencer devrinde İmâdüddin Kamaç (Kumac) hem Belh valisi hem de Oğuz kabileleri üzerine şahne tayin edilmişti. Bağdat'taki Selçuklu şahnesi asayişten sorumlu olmasının yanı sıra halife nezdinde sultanın temsilcisi olarak görev yapardı; halife Selçuklu Devleti'yle ilgili konularda onunla istişare ederdi. Selçuklular tarafından Bağdat'a gönderilen şahnelerin en meşhurlarından Sa'düddeve Gevherâyın, Alparslan zamanında Bağdat'ta çıkan karışıklığı engellemişti. Melik Kavurd Bey, Uman'a hâkim olduğunda vali Şehriyâr b. Tâfil'i yerinde bırakıp kendi adamlarından birini onun yanına şahne tayin etmişti.

Bazı şahnelerin yetkilerini kötüye kullanarak halkı soymaya çalıştıkları, Bağdat'taki şahnelerin halifelik divanından aşırı isteklerde buldukları, divanın geliri bunların isteklerini karşılayamadığından borçlanmak zorunda kaldığı belirtilmektedir. Abbâsî halifeleri zaman zaman şahnelerin bu tutumundan şikâyetçi olmuş ve baskılarından kurtulmak istemiştir. Muktefî-Liemrillâh bu yüzden Selçuklu şahnesini ve sultanın diğer görevilerini Irak'tan uzaklaştırmıştır. Şahne geçimini temin için şehir halkından belirli zamanlarda "mersûm-ı şahnegî" denilen bir vergi tahsil ederdi; Türkmen kabileleri de kendisine otlakiye öderdi. Şahnenin halka yeni bir vergi koymasına yasaktı; ancak kendisine iktâ arazisi verilebilirdi.

Anadolu Selçukluları, atabeglikler, Fâtımîler ve Eyyübîler'de de şahnelik kurumu mevcuttu. Anadolu Selçukluların döneminde şahne bir şehrin askerî valisi veya o şehirdeki garnizonun kumandanı durumundaydı. Selâhaddîn-i Eyyübî ve ağabeyi Turan Şah Dımaşk'ta şahne olarak görev yap-